

Ord. Prof. Dr. Enver Ziya KARAL

(Tarih Kurumu Başkanı)

Sayın Davetliler, Değerli Sanatçılar;

Tiyatro Simpozyumunu başarı dilekleriyle açıyorum. Açılışın sanatçı olmayan biri tarafından yapılmasının şaşılacak bir yönü olduğu ister istemez göze çarpmaktadır. Simpozyum hazırlayıcıları "Sanat sanat içindir" yerine "Sanat Toplum İçindir" ilkesine bağlılıklarını göstermek için olacak, halktan birine, bu onurlu görevi cömertçe, bağışlamaktan çekinmemişlerdir. Bu nedenle, kendilerine temsil etmekte olduğum halk adına önünüzde şükranlarımı sunarım.

Aziz dinleyicilerim: Yaşadığımız âlemde, her şey şaşmaz bir kanna uygun olarak, sürekli bir değişim içindedir; zamanla *biçim* değiştirmektedir. Kimi hallerde de hem biçim, hem de anlam değişikliği meydana gelmektedir. Sanat üzerine olan düşüncelerin bu şaşmaz kanna gücü dışında kalması düşünülebilir mi?

Bir vakitler sanatın, insanın yalnız duygularına seslenen bir eğlence, bir boş vakit geçirme aracı olduğu kanısı yaygındı. Kuşku yok ki, sanat ile duygu arasındaki ilişki, başlangıçsız ve sonsuzdur. Fakat bugün, sanat yalnız duygusal bir meşkale sayılmamaktadır artık. İnsanın duygusal aklına hitab eden bir bilimdir. Diğer bilim dallarında olduğu gibi, sanat gerçeği güçlü, sürekli ve sistemli çalışmaların sonunda, sanata has bir tefekkür ile elde edilmektedir. Eğer böyle olmasaydı, büyük ilim adamlarının yetişmiş olduğu devirlerde büyük sanatçıların da yetişmiş olması nasıl açıklanabilirdi?

Sanat, her şeyden önce zaman ve mekan aşan bir ülküye imandır. Tarih bize pek çok sanatçının yaşamları sırasında kendi memleketlerinde anlayamadıklarını, hattâ hakarete uğradıklarını bile göstermiyor mu? Sanat ülküden sonra doğruluktur, disiplindir, haysiyettir. Bütün bunların da üstünde, bugünün veya yarının toplumu önünde

bir sınavdır. Böyle olunca sanat, sanatçı için ve sanata yaklaşımı olanlar için, gerçek bir ahlâk değil midir? Yanlış anlaşılmasın, sanatın görevi ahlâk öğretmenliği yapmaktır demek istemiyorum. Fakat kendisine özgü vazifeleriyle sanat bizatihi bir ahlâktır. Hatta bir adım daha ileri atarak, sanatın onlar için bir din olduğunu söylersek bir a-bartma yoluna sapmış olacağımızı sanmıyorum.

Sanatın niteliğinden değerine geçilince, göze çarpan şudur: Sanatın değeri, sanatçının ve sanat eserinin değerleriyle ilgilidir. Fakat sanatın ruhsal değeri onları da aşmaktadır. Sanatın asıl ve asil değeri, duygulu düşünürlerin üzerinde bıraktığı etkidir. Kuşku yok ki, sanat herkese aynı dil ile seslenir. Fakat herkes onun dilinden aynı düzeyde anlamaz. Boş vakit geçirmek için kapısını çalanları sanat geri göndermez. Fakat cazibesine kapılıp gelenlere ancak, sırlarından kimilerini açıklar.

Sanat dili, ses, söz, renk ve biçim elemanlarından meydana gelir. Bu elemanlardan herbiri sanat dallarından birinin özüdür. Ses, müziğin; söz edebiyatın, renk resmin, biçim mimarinin, hareket ise tümünde kademeli bir egemenliğe sahiptir.

Bu sanat dalları arasında tiyatronun yeri ve değeri nedir ve nerededir? Tiyatro sanatın hem bağımsız dalıdır, hem de öteki sanat dallarının bir sentezidir. Bağımsızlığı, konusu bakımındandır. Konusu bireydir. Fakat tek başına var olan birey değil, toplumda, toplumu meydana getiren bireydir. Bu nedenledir ki tiyatro, insan psikolojisinin canlı sanatıdır. Toplumun içinden, tiyatro sahnesine çıkarılan insan, dış etkenlerinden sıyrılarak iç dünyasıyla analizi yapılan insandır. Kimi zaman, kendisini bile korkutan fikirleri, arzuları, ihtiraslarıyla ortaya konan insandır. İhtirasları diğer bütün ruhsal özelliklerinin merkezini teşkil eder. Bu ihtirasların benzeri, bütün insanlarda, çeşitli biçimlerde de olsa bulunduğu için, sahneye çıkarılan toplumdur. Tiyatroda toplum, iç dünyasını seyredir. Tiyatroda, seyreden de toplum olunca, tiyatronun kollektif, somut, karakteri doğmuş olur.

Tiyatronun bir okul olduğu tezi üzerinde durulmuştur. Antik tarihte 30 000 kişilik tiyatro binalarının bulunduğu, özgür vatandaşların tiyatroya devam etme zorunluluğu bu tezin ortaya atılması nedenleri arasındadır. Tiyatronun topluma ahlâk dersi verdiği yer olduğu da söylenmiştir. Ne var ki tiyatro sanat karakterini korumak için özgürlüğe muhtaçtır. Şu veya bu amaca bağlanmak istendiğinde özgürlüğü kısıtlanmış olur. Özgürlükte kısıtlama ise yaratıcılıkta bir duraksama veya kısırlaştırmadan başka bir şey değildir.

Yurdumuzda çağdaş anlamında güzel sanatların ve onun bir dalı olan tiyatro tarihlerinin eski olduğu söylenemez. Bakın, 1872 yılında “*Hakayik-ül-Vekayi*”de Sanayi-i Nefise hakkında ne söylenmiş. Sizlere bunu, bu günün diline çevirdim ve okumak istiyorum:

“Bu uygar âlemde bizi bedevi aşiret halinde gösterecek şeylerden biri de, memleketimizde güzel sanatların... yokluğudur. Bu sanatların amacı güzeli yaratmaktır. İnsanın süse ve güzele olan eğilimi, uygarlığın en büyük etkenidir. Uygur eğitimin başlıca görevi bu eğitimin gelişip genişlemesine hizmet etmektir; çünkü güzel sanatlardan yoksun olan millet uygar sayılmadıktan başka, uygar milletlere yenilir ve onlara esir olur:

— Mimariye, mâbetlerimizi tâmir edecek mimarlarımız yoktur.

— Resim sanatında, askeri okullardan çıkmış birkaç resim yapan kimsenin bulunduğu, resmi sadece vakit geçirmek için beğenmediğinize işaret etmek gerekir.

— Hele musikimize gelince: Halimiz şaşılacak düzeydedir. Zira müziğimiz, Arap mavallarına İran ahengi halitasından ibarettir. Çıkışı (bidayet zuhur) sırasında ne halde ise, o halin bir kademesi üstüne çıkamamıştır. Uygur uluslar memleketlerinde, müziğin bugün varmış olduğu zirveye oranla bizim sazlarımızın bir takımı, Orta oyunlarımızda çalınan zurnalar ve dünbelekler derecesinde kalmıştır. Her ne kadar hemen hepimizin kulağına bizim ahenkler de hoş gitmekte ise de, bunun nedeni mükemmel musiki usulüne yabancılığımızdandır.

Güzel Sanatların uygar ilerlemelerde büyük etkisi vardır. Bu etki gereği anlatılmış ve anlaşılmuş bulunmadığından, bir çokları tarafından inkâr edilmiştir. Şurası bir gerçektir ki, güzel sanatlar, uygar bir toplumda, moral araçları ile etkili bulunduğundan, etkisinin sonucu, bir politika partisinin değişmesi veya bir hükümetin değişmesi veyahut ekonomik tedbirlerin alınması gibi kısa zamanda görülmez. Ne yapmalı?

1- Mimari için bir mektep küşadı. Bunun çeşitli şubelerin açılması,

2- Ayrıca bir resim mektebi kurulması... ve rağbet intizara arz ve eylemek isteyenlere olmak üzere senede birer defa sergiler,

3- Musiki için dahi bir mektep mahsusu ile Avrupa'dan muallimler celbi.

Bu konuda İstanbul ile Anadolu'yu da ayrı düşünmek gerekir. Anadolu'da gelişme daha geç başlamıştır. İstiklâl Savaşı'nın ilk yıllarında Ankara'da tiyatro yoktu. Oysaki Ankara yeni Türkiye'nin başkenti olmuştu. Atatürk, bir gün Öğretmen Okulunda bir müsamerelere tertip ettirmiş, elçileri davet etmiş, öğrencilerin temsilinden sonra elçiler: Türk tiyatrosunun başarısından dolayı kendisini kutlamışlardır. Atatürk, sükûnetle dinledikten sonra şöyle cevap vermiştir:

“Teşekkür ederim, fakat siz de biliyorsunuz ki bu seyrettiğiniz Türk tiyatrosu değildir. Ben bu tebriklerinizi çeyrek asır sonra haleflerinizin seyredecekleri bir tiyatro temsili üzerine, o vaktin devlet başkanna yapacakları tebrikler olarak, önceden kabul ediyorum.”

O devirde bir hayal olan tiyatro simpozyumu bugün bir hakikat oluyor. Atatürk'ü saygı ile anar, hepimizi tebrik eder, dinlemek lutfunda bulunduğunuz için teşekkürler eder ve başarılar dilerim.